

Een genderbewuste benadering van vredesvraagstukken

Voorbeelden ter overweging – Platform Vrouwen Duurzame Vrede 19/05/16

Wat hebben vrouwen bijgedragen aan vredesvraagstukken? Waarom is het belangrijk dat de relatie tussen mannen en vrouwen expliciet genoemd wordt bij het stoppen van oorlog en fysiek geweld? Dit zijn geen theoretische vragen, we lopen er in de praktijk tegenaan als we ons aan willen sluiten bij vredesinitiatieven. Vanuit mijn ervaring wil ik een paar voorbeelden noemen en wellicht kunnen jullie vanuit andere ervaringen dat aanvullen.

Hiermee is meteen het eerste punt neergezet.

Wat dragen vrouwen bij?

1. Vrouwen redeneren meer vanuit *concrete ervaringen* en vanuit hun eigen moreel kompas bij het interpreteren van die ervaring, dan vanuit een discussie over standpunten waarbij maatschappelijke posities worden bepaald. Berta von Suttner schreef 100 jaar geleden over de wreedheid van de oorlog en het lijden van de soldaten (en hun gezinnen) als basis voor het in leven roepen van het Hof van Arbitrage voor geschillen tussen volkeren. Ze had wel status (anders had niemand naar haar geluisterd), maar het ging haar niet om haar positie; het ging haar om een oplossing. En uiteindelijk werkte dat.
2. Bij interne gewapende conflicten gaat de strijd vaak om belangen: bezit van land, olie, water. Die belangen worden vaak uitgevochten via coalities (stammen, religieuze eenheden). Vrouwen zetten zich relatief vaker in voor *gemeenschappelijke belangen*: economische onderlinge afhankelijkheid, slachtoffers aan beide zijden, het belang van onderwijs voor de kinderen, het belang van bereikbare gezondheidszorg. Hun positie in onderhandelingen is dan ook vaak het pleidooi voor gemeenschappelijke regels en voorzieningen, meer dan het verdedigen van het bezit of de grenzen van deze of gene groep. Vanuit die positie kunnen ze relatief vaak pat-stellingen doorbreken en leugenpaleizen laten instorten. Het beste voorbeeld vind ik de Madres de Plaza de Mayo.
3. Vrouwen zijn vaker praktisch en ze bouwen *onderling vertrouwen* in via praktische en zichtbare activiteiten. Dat geeft een soort ont-schotting van het conflict. Naast alle ellende en alle onderlinge vijandschap slagen vrouwen er vaak in om noodzakelijke processen te organiseren, zoals onderling krediet, opvang van kinderen, noodhulp, enz. Het is daarbij lastig om strikt binnen de eigen clan te blijven, dus dat geeft tal van kansen om vertrouwen op te bouwen in de samenleving ondanks het falen van gezagsdragers. In het boek van Svetlana Alexijevitsj, "De oorlog heeft geen vrouwengezicht" wordt verteld hoe vrouwen die als soldaat gewondenverzorgster meegingen met de Russische troepen soms ook vijandelijke soldaten toch behandelden ondanks hun haat tegen de vijand.
4. Veel chronische belangenconflicten leiden tot gewapende uitbarstingen doordat de gezagsdragers niet in staat zijn (of niet bereid) om de *wet te handhaven* en kwetsbare burgers te beschermen tegen graaiers, profiteurs, afpersers en verkrachters. Vaak is de overheid ook niet in staat, vanwege een falend financieel beleid of een te grote vluchtelingenstroom/migratie, noodzakelijke voorzieningen in stand te houden voor politie, drinkwater, wegen, gezondheidszorg en onderwijs. We zien in Darfur dat gewapende strijd

vaak opvlamt vanuit een relatief klein conflict waarvoor geen oplossing gevonden wordt. Als dit soort uitbarstingen escaleren hebben de vrouwen meer de handen vrij om vragen te stellen over de *achterliggende nood*, zodat gezocht kan worden naar meer adequate actie. Ze zijn daartoe in staat omdat ze minder betrokken zijn in de gewapende acties zelf. Ze zijn ook minder betrokken bij de escalatie die ontstaat doordat partijen hun “grote broer” erbij halen (stam, politieke partij, religieuze beweging).

Feministisch perspectief op oorlog en vrede

De tweede vraag is lastiger. Stel, dat de positieve invloed van vrouwen erkend zou worden, en ze zouden vaker betrokken worden bij vredesonderhandelingen – waarom moet er dan ook een gendersensitieve of feministische aanpak komen? Veel vrouwen zijn al lang blij als ze een stapje naar vrede kunnen zetten en dringen hun eigen verhaal dan niet op. Hoewel dat begrijpelijk is, kun je uitrekenen dat het probleem waardoor gewapende strijd ontstond dan weer terugkomt. Vanuit feministisch perspectief is oorlog vooral destructief. Het lijkt stoer om te winnen en orde te herstellen, maar teveel stoerheid geeft te weinig ruimte aan de kwetsbaarheid van mensen. Dat wil zeggen, er geldt dan een bepaalde definitie van kwetsbaarheid, namelijk als *minder*. Vanuit feministisch oogpunt is kwetsbaarheid juist een integraal onderdeel van menselijk leven. Wie kwetsbaar is, is niet machteloos als hij/zij niet kan winnen. Integendeel, in plaats van dóór te draven als een blind paard en je uit frustratie in de oorlog te storten waar onschuldigen worden geslachtofferd, kun je dan zoeken naar andere oplossingen voor het conflict waar je in zit.

Het lijkt wat overdreven om te stellen “oorlog is een mannending”. Maar het is wel nodig om steeds de vraag te stellen wat je verdedigt met geweld: alleen de mannelijke waarden of ook de vrouwelijke waarden? Die vraag gaat over vrouwenrollen en mannenrollen in een vreedzame samenleving. En aan de basis daarvan gaat de vraag over de seksuele omgang van mannen en vrouwen met elkaar. Als die omgang vooral onderwerping is, dan zal ook onderwerping de belangrijkste drijfveer zijn om conflicten de wereld uit te helpen. Als die omgang vooral verliefdheid is op het anders-zijn van de liefdespartner, dan zal bescherming van mensen met ongelijke belangen de drijfveer zijn om conflicten op te lossen. Een heel ander verhaal.

Wat betekent dit voor de samenwerking van vredesorganisaties?

Wat mij betreft is samenwerking met andere organisaties goed. Er staan alleen bij de huidige uitnodiging wat dingen in de weg. De samenwerking zou met meer plezier en enthousiasme aangegaan worden als het zich kon clusteren rond concrete dingen, waar je praktisch samen iets aan kunt doen. Ook als er voldoende netwerk is om in te spelen op onderwerpen die breed in de samenleving spelen, en als er een lerende houding is rond processen (inclusief religie) die onnodig gewapend geweld veroorzaken of juist temperen.

Stel dat de heren het interessant vinden om zich te verdiepen in een feministische analyse van oorlog en vrede, dan zouden we helemaal staan te springen. Toch?

Joke Oranje